
ÖTÜKEN

DİPLOMASİ VE SAVAŞ

BATI ANADOLU'DA YUNAN İŞGALİ
1919-1922

İsmail Ediz

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1398
KÜLTÜR SERİSİ: 816

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-800-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: Atatürk Kültür Merkezi, 2015
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Fotoğrafı: Tunca-İclal Örses Arşivi

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İsmail EDİZ: 1977 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde Lisans, Hacettepe Üniversitesi'nde Yüksek Lisans ve İstanbul Üniversitesi'nde Doktora derecelerini elde etti. 2018 yılında Siyasi Tarih Doçenti oldu. Modern Avrupa Tarihi, Osmanlı-Türk Dış Politikası ve İngiliz Dış Politikası alanlarında çalışmalar yapmaktadır. Halen Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde akademik yaşamını sürdürmektedir. Alanında yayınlanmış çok sayıda makale, analiz ve kitap çalışması bulunmaktadır. 2018 yılında "War in History" dergisinde üç farklı akademisyenle birlikte yayınlanan "War Decision and Neoclassical Realism: The Entry of the Ottoman Empire into the First World War" adlı çalışması Türkiye'deki Tarih ve Uluslararası İlişkiler Teorisi çalışmalarının ilkleri arasında yer almaktadır. Evli ve Ahmet Kerem ve Mehmet Arif adında iki çocuk sahibidir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 13

GİRİŞ

İşgale Doğru 17
Birinci Dünya Savaşında Yunanistan 23
Atina'da Hükümet Darbesi ve Yunanistan'ın Savaşa Dâhil Olması 28
Mondros Mütarekesi ve Tatbiki 35
Batı Anadolu'da Güvenlik ve Asayiş 49
Gayrimüslimlerin Yeniden İskânı 72
Şehzade Abdürrahim Nasihat Heyetinin Batı Anadolu'daki Temasları 92

PARİS KONFERANSI VE İZMİR'İN İŞGAL KARARI

Paris Konferansı'nda Osmanlı Sorunu 109
İngiltere'nin Dünya Savaşı Sonrası Durumu 115
İngiliz Politikasına Yön Veren Bürokrasi 122
Yunanistan'ın Talepleri 128
Yunan İddialarını Araştırma Komisyonu 135
İtalya'nın Tepkisi 141
Hindistan Müslümanlarının Tepkisi 143
Levanten Çevrelerin ve Diğer Yabancıların Tepkileri 150

AYDIN VİLAYETİ'NİN İŞGALİ

İzmir'in İşgali 165
İşgale Karşı Tepkiler 178
İzmir'in Yunan Kontrolüne Girmesi 180
İşgallerin Aydın Vilayetinin Tamamına Yayılması 188
İngiliz Gözlemcilere Göre Kuva-yı Milliye ve İşgallere Tepkiler 206
İzmir Olaylarını Araştırma Komisyonu 213

SEVR'İ ORTAYA ÇIKARAN KONFERANSLAR

İtilaf Devletleri Arasındaki Dengeler 227
Londra Konferansı 232
San Remo Konferansı 245
Limpne Konferansı 255
Sevr Antlaşması 257

SEVR'İN DAYATILMA SÜRECİ

Venizelos'un Düşmesi ve İtilaf Devletleri'nin Yunanistan Ambargosu 263
Yunan Ordusunda Revizyon: Venizelos Yanlılarının Tasfiyesi 267
Yeni İktidarın İlk Hamlesi: Eskişehir'i İşgal Girişimi 269
Yunanistan'ın Finansal Destek Arayışı: 1921 Londra Konferansı 274

Yunanistan'ın Operasyonları Devam Ettirme Kararı 284
İngiltere'nin Ambargoyu Kaldırma Kararı 293
Kütahya ve Eskişehir'in İşgali 297
Yunan İleri Harekâtının Sonu: Sakarya Savaşı 307
Yunanistan'ın Çıkmazdan Kurtulma Çabaları 311

YUNAN İŞGALİNİN SONA ERMESİ
İngiliz-Yunan Kredi Anlaşması 317
Lloyd George-Patrik Görüşmesi 320
Yunanistan'da İç Politika 322
Mart 1922 Paris Görüşmeleri: 323
Anadolu Macerasının Sonu 323
Yunan Bozgunu Öncesinde Genel Durum 328
Yunanistan'ın İstanbul'u İşgal Etme Planı 331
Türk Taarruzu ve Yunan İşgalinin Sonu 336

BATI ANADOLU'DA KURULAN YUNAN YÖNETİMİ
Mütareke Sonrasında Yunan İdaresi 341
Sevr'in Ardından Kurulan Yunan İdari Teşkilatı 347
Yunan Yönetimi Altında Ekonomi ve Gümrükler 349
Yunan-İtalyan Rekabeti 357
Göçmen Sorunu 361
Sağlık ve Adaletle İlgili Uygulamalar 364
İzmir İyonya Üniversitesi 366

SONUÇ 369
KAYNAKÇA 383

ÖNSÖZ

BATI ANADOLU'daki Yunan işgali, 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunan ordusunun İzmir'i işgal etmesiyle başladı. Paris Konferansı'nda alınan karara dayanılarak gerçekleşen işgal, kısa sürede geniş bir coğrafyaya yayılmış ve Türk milleti tarafından kabul görmeyen Sevr taslağında yer aldığı üzere Anadolu'nun batısında bulunan zengin topraklar Yunan yönetimine devredilmiştir. Kendine has karakteristik özelliklere sahip olan işgal dönemi, farklı dinamiklerin biçimlendirdiği bir süreç olmuştur. Devletlerin uluslararası politikalarından devlet adamlarının kişisel görüşlerine, konjonktüre bağlı değişimlerden Anadolu'nun kendi iç dinamiklerine kadar birçok faktör söz konusu sürecin şekillenmesinde etkilidir.

Her ne kadar Yunanistan tarafından gerçekleştirilmiş olsa da işgallerin perde arkasındaki devlet İngiltere'dir. İngiltere'nin süreçte en etkin rolü oynamasında, Batı Anadolu'nun da içinde yer aldığı Osmanlı coğrafyasında ekonomik ve siyasi menfaatlerinin olması belirleyici oldu. Öte yandan İngiltere'nin uzak sömürgelerinin güvenliği doğrudan Akdeniz ile bağlantılıdır. Ayrıca hilafet makamına sahip olan Osmanlıların statükosu, hâkimiyet alanı dâhilinde milyonlarca Müslüman barındıran İngiltere'yi yakından ilgilendirmektedir. Buna karşın Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde diğer galip devletlerin de Osmanlı mirasından daha fazla pay elde etme çabası ve neticede İtilaf Devletleri arasında ortaya çıkan rekabet, Türkiye'nin geleceğinin tayin edilmesinde önemli bir etkendir. Buradan hareketle, Batı Anadolu'daki Yunan işgalinin, Yunanlılar tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan "Büyük Yunanistan" hayalinden daha öte uluslararası politikaların, İtilaf Devletleri arasındaki dengelerin ve çatışmaların ortaya çıkardığı bir süreç olduğu söylenebilir. Öte yandan en az bunlar kadar belirleyici olan bir diğer etken hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nin politikalarına yön veren devlet adamlarının tercihleridir. Diğer bir tabirle yöntembilimsel açıdan bu çalışma yalnızca Avrupa ya da yalnızca Türkiye merkezli yaklaşımları benimsemekten daha ziyade dönemin sosyal ve siyasal gelişmelerini bütüncül bir yaklaşımla ele almayı hedeflemektedir. Zira yaklaşık dört yıl süren işgal sürecini daha iyi anlayabilmek ve olayların gelişimine sağlıklı bir izahat getirebilmek, Dünya Savaşı'nın galip devletleri arasındaki müzakere süreçlerini, anlaşma ve çatışma alanlarını daha iyi kavramakla mümkün olabilir. Fakat aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan politika tercihlerinin değerlendirmeye dâhil edilmesi bir o kadar gereklidir.

Batı Anadolu'daki Yunan işgali, "Millî Mücadele dönemi" olarak adlandırılan süreci konu alan birçok çalışmanın içerisinde ele alınmıştır. Bu çalışmaların önemli bir kısmında, Türk insanının işgalcilere karşı vermiş olduğu mücadele Osmanlı arşiv belgelerinin ışığında değerlendirilmiş ve Mustafa Kemal'in İstanbul'dan ayrılmasıyla başlayan süreç merkez olarak alınmıştır. Özellikle Avrupa merkezli diplomasinin kendi dinamiklerinden kaynaklanan etkileri göz ardı edilerek Millî Mücadele dönemine ilişkin yapılan değerlendirmeler yakın tarihimizdeki gelişmelerin doğru anlaşılmasının önünde ciddi bir engeldir. Paris'te ve sonrasında devam eden konferanslar sürecinde uluslararası ilişkiler bağlamında neler yaşandığının tespiti, dönemi doğru anlamak açısından adeta bir zorunluluktur. Ayrıca muhatapların iç siyasetlerinde meydana gelen gelişmelerin göz önünde bulundurulması yine olayların isabetli bir eksende değerlendirilebilmesi için son derece önemlidir. İtilaf Devletleri'nin iç siyasetine hâkim olmadan, hepsinden öte işgali gerçekleştiren Yunanistan'daki siyasi gelişmelerden bağımsız bir işgal dönemi değerlendirmesi ciddi eksiklikler içerecektir. Bu çalışma söz konusu eksikleri gidermek adına bahsi geçen konuları Yunan işgali çerçevesinde ele almakla birlikte, bu konulara yönelik Türkiye bağlamında monografik çalışmaların yapılması yakın tarihimize doğru ışık tutmak açısından elzemdir. Yapılan çalışmalarda genellikle göz ardı edilen bir gerçek olarak şunu belirtmek gerekir ki yaklaşık 4 yıl süren işgal döneminde bölgede bir Yunan yönetimi tesis edilmiş ve ilhak yönünde sosyo-ekonomik olarak ciddi adımlar atılmıştır. Özellikle Yunanlıların Batı Anadolu'da kurmuş oldukları yönetim konusunda neredeyse hiçbir aydınlatıcı çalışma söz konusu değildir. Yine yurt içinde yapılan çalışmaların önemli bir kısmında harp tarihinden hareketle bir yazım ilkesi benimsenmiş ve asker-çevre ilişkileri merkeze oturtulmuştur. Bu durum döneme ilişkin değerlendirmelerin yalın bir hal almasına neden olmaktadır. Oysaki işgal sürecinin askerî olduğu kadar ekonomik, sosyal ve diplomatik boyutları da göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir ve şüphesiz incelenmeye değerdir. Dolayısıyla bu çalışmanın temel hedeflerinden biri, işgalin diplomatik arka planını detaylı bir şekilde ele almak suretiyle uluslararası denge-çıkar politikalarının süreç boyunca ne denli etkili olduğunu ortaya koymaktır. Öte yandan Batı Anadolu'daki Yunan işgaliyle birlikte yeni bir seyir alan göç, asayiş, kamuoyu, iç politika ve siyaset gibi toplumsal nitelik arz eden unsurlar çalışmanın temelini teşkil etmektedir. İşgal döneminin, ekonomik rekabetten kaynaklanan gelişmelerin ışığı altında farklı perspektiflerden yola çıkarak değerlendirilmesi çalışmada hedeflenen diğer bir unsurdur.

Batı Anadolu'da gerçekleşen Yunan işgali, yerli kaynakların yanı sıra ilgili yabancı devletlerin arşiv belgelerine dayalı çalışmalara da konu olmuştur. Ancak konuyla ilgili yabancı arşivlere dayalı az sayıdaki çalışmada Batı Anadolu'da yaşanan Yunan işgal dönemi, Mondros Mütarekesi sonrasında Anadolu'nun tamamında gerçekleştirilen işgallerin bir parçası olarak ele alınmıştır. Bazı çalışmalar ise belge neşri denilecek düzeydedir ve işgal sürecini doğrudan konu edinmemiştir. İtilaf Devletleri olarak bilinen devletlerin resmî arşivlerinde Batı Anadolu'daki işgalin öncesinde ve sonrasında yaşanan gelişmelerin izini süren detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Diğer bir ifadeyle bölgedeki Yunan işgalini, başta İngiltere olmak üzere sürecin yaşanmasında son derece etkili olan İtilaf Devletleri'nin arşiv belgelerine dayalı olarak ele alan, monografik bir çalışmaya rastlamak oldukça zordur. Her ne kadar işgalin perde arkasındaki aktör olan İngiltere'nin sürecin her aşamasında belirleyici olduğu ve İtilaf Devletleri arasındaki anlaşmazlıkların işgalin seyrini derinden etkilediği kabul edilse de anlaşmazlıkların diplomatik seyrini ortaya koymak işgalin ve devamındaki sürecin anlaşılmasına ciddi katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda işgalle ilgili olarak dönemin hâkim gücü olan İngiltere'nin arşiv belgeleri en az Osmanlı belgeleri kadar önem arz etmesine rağmen konuyla ilgili İngiliz belgelerini irdeleyen bir çalışmanın yapılmamış olması işgal döneminin daha iyi anlaşılabilmesinde önemli bir eksiklik yaratmıştır. Söz konusu eksiklik, işgalin başlamasında ve gelişiminde etkili olan birçok ayrıntının gözden kaçırılmasında, dolayısıyla dönemi tasvir eden büyük resmin tam olarak anlaşılamamasında önemli bir etkendir. Eksikliği bir nebze olsun giderebilmek adına bu çalışmada Yunan işgal dönemi, işgalin planlayıcısı olan İngiltere'nin arşiv belgeleri ve basını ışığında, İtilaf Devletleri'nin takip ettiği uluslararası politikaları daha ön plana çıkaran bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bir başka deyişle bu araştırma, Yunan işgalinin ekonomik ve siyasi boyutlarıyla, uluslararası bir proje olduğu, dolayısıyla özelde Batı Anadolu'da, genelde ise bütün Osmanlı coğrafyasında Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmelerde, Anadolu'nun kendi iç dinamiklerinin yanı sıra uluslararası dengelerin ve çıkar politikalarının son derece etkili olduğu savından hareketle ortaya çıkmıştır. Elbette bu hareket noktası, Millî Mücadele dönemi olarak adlandırılan süreçte etkili olan iç dinamiklerin göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir. Yapılmak istenen yalnızca engin tarih sahnesi içerisinde projeksiyonları dar veya sabit alanlardan alarak daha geniş ve farklı alanlara yansıtma ve okuyucuları gerçeğe en yakın şekilde aydınlatma çabasından ibarettir. Bu doğrultuda araştırmada, işgal projesinin yürütücüsü konumundaki İngiltere'nin resmî arşivlerinde ve İngiliz basınında Batı Anadolu'daki Yunan işgalinin izleri sürülmüş, Mondros Mütarekesi

sonrasında bölgede meydana gelen gelişmeler ve İzmir'in işgaliyle başlayan *de facto* Yunan idaresi sürecinde yaşananlar, İngiliz arşiv belgeleri ve basını ışığında ortaya konulmuştur. Çalışmanın genelinde temel arşiv malzemesi olarak İngiltere'nin arşiv belgeleri ve o dönemde İngiltere'de gündem belirleyen üç önemli ulusal gazete olan *The Times*, *The Manchester Guardian* ve *The Daily Telegraph* gazetelerine müracaat edilmiş ve işgal sürecinde yaşananlar genel itibarıyla bahsi geçen kaynakların ışığında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bununla hedeflenen temel noktalardan biri, işgal dönemine ilişkin olarak okuyucuların yerli kaynaklara dayalı çalışmalarla mukayeseli okumalar yapabilmesine olanak sağlayabilmektir.

Hiç kuşku yok ki Fransız, Rus ya da İtalyan arşivlerinde de döneme ışık tutacak ve sürecin farklı açılardan ele alınmasına yarayacak ciddi tarihsel malzeme mevcuttur. Bu malzemelerin kullanılmasıyla elde edilecek sonuçlardan hareketle ortaya çıkacak mukayeseli tarih yazımı, Millî Mücadele döneminin en sağlıklı bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır.

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında bir vekâlet savaşı formunda başlayan Batı Anadolu'daki Yunan işgali başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarını paylaşma düşüncesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde Sevr'i dayatma girişimi olarak bütün Batı Anadolu'ya yayılan işgaller aynı zamanda Yunanistan tarafından bir ilhak politikasına dönüşmüştür. Savaş ve diplomasi süreçlerinin iç içe geçtiği bu dönem araştırmacılar için askerî, siyasi, sosyal ve ekonomik olarak çok geniş bir çalışma sahası ortaya çıkarmıştır. Bu kitabın odak noktası Batı Anadolu'daki Yunan işgal döneminde müdahil tarafların yürütmüş olduğu diplomasi ve bu diplomasinin ortaya çıkardığı sonuçlardır. Yunan işgaline yönelik karar nasıl ortaya çıktı? Uluslararası faktörler işgalleri nasıl etkiledi? İşgalin İngiltere'nin bölgedeki stratejisi açısından önemi neydi? İzmir ile başlayan işgaller bütün Batı Anadolu'ya nasıl yayıldı? İşgal süreci hangi şartlarda devam etti? Diplomatik müzakereler sürece nasıl etki etti? Aktörlerin iç politikasında yaşanan gelişmeler işgalleri ne yönde etkiledi? İşgal döneminde bölgede kurulan Yunan yönetimi nasıl bir politika takip etti? Elinizdeki kitabın amacı, bütün bu sorulara aktörler, olaylar ve politik kişilikler etrafında bir cevap bulabilmektir.

Kitabı benzerlerinden ayıran özgün niteliği bir diplomasi tarihi çalışması olarak işgalin perde arkasındaki güç olan İngiltere'nin arşiv belgelerine ve ulusal basınına dayanan monografik bir çalışma olmasıdır. Kitabın bu yönüyle başta İngiltere olmak üzere İtilaf Devletleri'nin bu dönemde yürütmüş olduğu diplomasiyi anlamaya, dış politika kararlarında sistemsel ve yerel dinamiklerin etkisini ölçmeye yönelik bir okuma olduğu söylenebilir. Araştırmanın kendine has özelliklerinden birisi de, ilhak politikasının bir sonucu olarak Yunanistan'ın bölgedeki kurumsallaşma çabaları sonucunda ortaya çıkan Yunan yönetimini ayrı bir başlık altında ele alıyor olmasıdır. Tarih araştırmalarında genel bir metodolojik sorun olan, olguları sonuçtan hareketle analiz ederek bir nedensellik ortaya koymak yerine kitapta söz konusu dönemde ortaya çıkan dış politika kararları

zaman kavramı merkeze alınarak değerlendirilmiştir. Böylece aktörlerin dış politika tercihlerinde uluslararası sistemin, bölgesel ve yerel dinamiklerin etkisiyle ortaya çıkan neden-sonuç ilişkisi sistematik bir çerçeveye oturtulmuştur.

Batı Anadolu'da yaşanan Yunan işgalinin askerî ve diplomatik tarihini ele alan bu çalışmanın ortaya çıkışı oldukça zahmetliydi. Londra'da bulunan İngiliz arşivindeki araştırma süreci eşsiz bir tecrübeydi. İngiliz arşivinin çalışma sistemi ve araştırmacılara sağladığı hızlı belge temini karşısında şaşırmamak, ulaşılan belgeler, toplantı tutanakları ve raporlar karşısında henüz akademik hayatın başında olan bir araştırmacı olarak heyecanlanmamak mümkün değildi. İngiliz dış politikasına yön verenlerin oryantalist düşüncelerle bezenmiş realpolitik hedefler doğrultusunda ortaya koydukları dış politika tercihlerini resmî kayıtlar üzerinden okumak ve gerçekle aracısız şekilde temas etmek tarihsel tecrübeyi doğru analiz etmek açısından önemliydi. Böylelikle "Diplomasi Tarihi" çalışmalarında arşiv araştırmasının yöntembilimsel olarak vazgeçilmez olduğunu bir kez daha test etmek imkânı buldum. Diğer yandan o dönemde henüz arşivleri çevrimiçi olmayan önde gelen İngiliz ulusal gazetelerini mikro filmlerden günlerce taramak da ayrıca zahmetli bir süreçti. Bugün bu gazetelerin tamamının arşivlerine internet üzerinden ulaşmak mümkün.

Batı Anadolu'daki Yunan işgalinin ve Milli Mücadele'nin yüzüncü yılında bu eseri yeniden yayımlama fırsatı bulmak beni fazlasıyla memnun etti. Bu vesileyle kitabın yeniden basılmasına vesile olan Ötüken Neşriyat'a teşekkür ederim. Akademik çalışmalarım sırasında desteğini esirgemeyen eşime, çocuklarıma ve aileme bu vesileyle bir kez daha teşekkür ediyorum.

SAPANCA
NİSAN 2019

GİRİŞ